

II. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

УДК 343.8

Іваньков О. І.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна;

Прохоренко О. Є.,

аспірант,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПРОГРЕСИВНОЇ СИСТЕМИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Стаття присвячена розгляду основних елементів прогресивної системи виконання покарань у кримінально-виконавчих установах закритого типу пенітенціарної системи України.

У роботі проаналізовано існуючі в кримінально-виконавчих установах закритого типу елементи прогресивної системи виконання покарань, а саме: зміна умов тримання засуджених у межах установи виконання покарань та зміни умов тримання шляхом переведення до установи іншого рівня безпеки. У зв'язку з цим систематизовано вимоги чинного законодавства України з поставленої проблеми і зроблено узагальнені висновки щодо можливості засудженим зміни умов відбування покарання, головною умовою якої є поведінка останніх під час відбування покарання.

Ключові слова: прогресивна система виконання покарання, режим, зміна умов відбування покарання, установи закритого типу.

Постановка проблеми. Розробка комплексу правових засобів регулювання поведінки засуджених у кримінально-виконавчих установах закритого типу є об'єктивною вимогою періоду оптимізації Державної кримінально-виконавчої служби України, в підпорядкуванні якої перебувають ці установи виконання покарань. Важливим елементом цієї оптимізації є забезпечення виконання завдань, пов'язаних із дотриманням прав засуджених, забезпеченням їх особистої безпеки, виправлення та ресоціалізації, запобігання вчиненню нових злочинів засудженими та іншими особами.

Мета статті. Дослідження діяльності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України, пов'язаною зі зміною умов тримання засуджених залежно від їх поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною базою дослідження зазначеної проблеми стали праці вітчизняних та зарубіжних фахівців з кримінально-виконавчого права, кримінології, кримінального права, зокрема: Автухова К. А., Багрій-Шахматова Л. В., Бадири В. А., Бандолі Л. Г., Бандурки О. М., Бараша Є. Ю., Богатирьова І. Г., Богатирьової О. І., Боднара І. В., Бодюла Є. М., Василевича В. В., Денисової Т. А., Джужі О. М., Спура Г. В., Житного О. О., Зелінського А. Ф., Кирилюка А. В., Колба О. Г., Кондратішина В. В., Конопельського В. Я., Литвака О. М., Литвинова О. М., Львовчкіна В. А., Меркулової В. О., Осауленка О. І., Пташинського О. Б., Пузирьова М. С., Радова Г. О., Резніченко Г. С., Романенка О. В., Савченка А. В., Степанюка А. Х., Трубникова В. М., Фаренюка С. Я., Халимона С. І., Хавронюка М. І., Хорошуна О. В., Щербини О. В., Шинкарьова Ю. В., Царюка С. В., Яковець І. С., Яцишина М. М. та ін.

Виклад основного матеріалу. Чинне законодавство в цілому й кримінально-виконавчі заходи, що застосовуються персоналом кримінально-виконавчих установ закритого типу на його підставі, не забезпечують ефективної протидії вчиненню злочинів у місцях позбавлення волі. У зв'язку з цим виникає необхідність усебічного наукового вивчення й обґрунтування комплексу кримінально-правових та кримінально-виконавчих заходів запобігання вчиненню злочинів засудженими як у кримінально-виконавчих установах закритого типу, так і після звільнення.

Досліджуючи кримінально-виконавчі засоби забезпечення елементів прогресивної системи виконання покарань, слід зазначити, що з моменту прийняття Кримінально-виконавчого кодексу і до сьогодні він зазнав значних змін, і багато з них стосувались питань різних умов тримання засуджених, що і є одним з елементів прогресивної системи виконання покарань.

Так, стаття 101 КВК України передбачає, що засуджені, які стають на шлях виправлення, переводяться: з приміщень камерного типу в звичайні житлові приміщення колонії максимального рівня безпеки або колонію середнього рівня безпеки – після

фактичного відбуття не менше однієї четвертої призначеного судом строку покарання; зі звичайних житлових приміщень колонії максимального рівня безпеки в колонію середнього рівня безпеки – після фактичного відбуття не менше половини призначеного судом строку покарання; в колоніях мінімального і середнього рівня безпеки – до дільниці соціальної реабілітації після фактичного відбуття: не менше однієї четвертої строку покарання, призначеного судом за злочин середньої тяжкості; не менше третини строку покарання, призначеного судом за умисний тяжкий злочин, а також у разі, коли особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин і до погашення або зняття судимості знову вчинила умисний злочин, за який вона була засуджена до позбавлення волі; не менше половини строку покарання, призначеного судом за особливо тяжкий злочин, а також покарання, призначеного особі, яка раніше звільнялася умовно-достроково і вчинила умисний злочин протягом невідбутої частини покарання [11].

Засуджені, які злісно порушують режим відбування покарання, можуть бути переведені: з дільниці соціальної реабілітації до іншої дільниці; з колонії середнього рівня безпеки чи звичайного житлового приміщення колонії максимального рівня безпеки в приміщення камерного типу колонії максимального рівня безпеки.

Зміна умов тримання засуджених у межах установи виконання покарань.

Однією з основних вимог режиму позбавлення волі є забезпечення зміни умов тримання засуджених у процесі виконання (відбування) покарання у виді позбавлення волі. Стаття 100 КВК України передбачає можливість зміни умов відбування покарання в межах однієї колонії (переведення до іншої структурної дільниці) або шляхом переведення до колонії іншого виду (до колонії мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання) [11].

Сутність інституту зміни умов тримання засуджених до позбавлення волі полягає в зміні їх правового статусу, зокрема, обсягу прав, як у бік послаблення правообмежень, так і у бік посилення останніх.

У виправних колоніях створюються такі дільниці: карантину, діагностики і розподілу; ресоціалізації; посиленого контролю; соціальної реабілітації. Указані дільниці ізолюються одна від одної.

У дільниці посиленого контролю тримаються засуджені, які систематично (два та більше разів) вчиняють злісні порушення встановленого порядку відбування покарання, що загрожують безпеці персоналу, засуджених або інших осіб. У виправних колоніях для тримання засуджених жінок дільниця посиленого контролю не створюється.

У дільниці соціальної реабілітації тримаються засуджені, які направлені з дільниці карантину, діагностики і розподілу, а також переведені з дільниці ресоціалізації.

Відповідно до зазначеного особи, які відбувають покарання у виправних колоніях, можуть бути переведені з дільниці ресоціалізації до дільниці посиленого контролю, в якій збільшується обсяг правообмежень засуджених.

У дільниці посиленого контролю виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і виправних колоній середнього рівня безпеки засудженим встановлюється режим, передбачений для тримання засуджених у виправній колонії максимального рівня безпеки.

У дільниці посиленого контролю виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і виправних колоній середнього рівня безпеки засуджені тримаються в ізольованих житлових приміщеннях, а в дільниці посиленого контролю виправних колоній максимального рівня безпеки – у приміщеннях камерного типу.

У свою чергу, якщо засуджений переводиться з дільниці ресоціалізації до дільниці соціальної реабілітації, обсяг правообмежень значно зменшується.

У дільниці соціальної реабілітації засуджені: тримаються під наглядом; у вільний від роботи час від підйому до відбою користуються правом вільного пересування в межах території дільниці; з дозволу адміністрації колонії можуть пересуватися без нагляду поза територією дільниці, але в межах населеного пункту, якщо це необхідно за характером виконуваної ними роботи або у

зв'язку з навчанням; можуть носити цивільний одяг, мати при собі портативні персональні комп'ютери та аксесуари до них, гроші та цінні речі, користуватися грішми без обмеження; мають право відправляти листи, отримувати бандеролі, посилки, передачі, одержувати короткострокові побачення без обмеження, а тривалі побачення – до трьох діб один раз на місяць; після відбуття шести місяців покарання в дільниці в разі відсутності порушень режиму відбування покарання, наявності житлових умов з дозволу адміністрації колонії можуть проживати в межах населеного пункту, де розташована колонія, зі своїми сім'ями, придбавати відповідно до чинного законодавства житловий будинок і заводити особисте господарство [11].

Зміна умов тримання межує з дисциплінарними стягненнями та заохоченнями. Якщо дисциплінарні стягнення та заохочення застосовуються за разові відповідно негативні чи позитивні вчинки і не тягнуть за собою подальшої зміни правового стану, то зміна умов тримання є реакцією на відносно стійку негативну чи позитивну поведінку засудженого та виражається у відносно постійній зміні умов їх тримання.

Зміни умов тримання шляхом переведення до установи іншого рівня безпеки.

Зміна умов тримання засудженого шляхом переведення його до виправної колонії іншого рівня безпеки здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, за поданням адміністрації виправної колонії, погодженим з начальником управління (відділу) центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань в Автономній Республіці Крим, області, місті Києві та Київській області. У разі, якщо таке подання передбачає переведення засудженого до установи виконання покарань з вищим рівнем безпеки, воно погоджується зі спостережною комісією.

Елементи прогресивної тюремної системи відображаються в особливостях відбування покарань у колоніях різних видів.

Однією з основних вимог режиму позбавлення волі, як уже зазначалося, є створення різних умов відбування покарання для різних категорій засуджених. Конкретні особливості процесу

відбування покарання в колоніях різних видів регламентовано главою 20 КВК України (статті 138–140), а виявляються вони в порівняно більших чи менших правообмеженнях, які застосовуються до засуджених, а точніше – у наділенні їх більшим чи меншим обсягом прав.

Виправні колонії мінімального рівня безпеки поділяються на два види: виправні колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання та виправні колонії мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання.

Згідно зі ст. 138 КВК України в колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання створюються найсприятливіші умови відбування покарання, аналогічні тим, що передбачені ч. 1 ст. 99 КВК України для засуджених, які відбувають покарання в дільницях соціальної реабілітації [10].

Наступним видом установи виконання покарань відповідно до суворості умов тримання та правообмежень, є колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання. Засуджені в цих установах мають право: витратити на місяць для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби гроші, зароблені у виправній колонії, в сумі до ста відсотків мінімального розміру заробітної плати; одержувати щомісяця короткострокове і один раз на три місяці тривале побачення [11].

У разі сумлінної поведінки і ставлення до праці після відбуття не менше однієї третини строку покарання засуджені, які тримаються в дільниці ресоціалізації виправної колонії, мають право на поліпшення умов тримання і їм може бути дозволено додатково витратити на місяць гроші в сумі п'ятдесяти відсотків мінімального розміру заробітної плати.

У виправних колоніях середнього рівня безпеки засуджені мають право: витратити на місяць для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби гроші, зароблені у виправній колонії, в сумі до вісімдесяти відсотків мінімального розміру заробітної плати; одержувати щомісяця короткострокове і один раз на три місяці тривале побачення; одержувати посилки (передачі) та бандеролі без обмежень.

У разі сумлінної поведінки і ставлення до праці після відбуття не менше половини строку покарання засуджені, які три-

маються в дільниці ресоціалізації виправної колонії, мають право на поліпшення умов тримання і їм може бути дозволено додатково витратити на місяць гроші в сумі сорока відсотків мінімального розміру заробітної плати.

У виправних колоніях максимального рівня безпеки в умовах суворої ізоляції засуджені можуть триматися як у звичайних житлових приміщеннях, так і у приміщеннях камерного типу, а засуджені в них мають право: витратити на місяць для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби гроші, зароблені у виправній колонії, в сумі до сімдесяти відсотків мінімального розміру заробітної плати; одержувати щомісяця короткострокове і один раз на три місяці тривале побачення; одержувати посилки (передачі) і бандеролі без обмежень. Засудженим, які тримаються в приміщеннях камерного типу, надається щоденна прогулянка тривалістю одна година.

У разі сумлінної поведінки і ставлення до праці після відбуття не менше половини строку покарання засуджені, які тримаються в дільниці ресоціалізації виправної колонії, мають право на поліпшення умов тримання і їм може бути дозволено додатково витратити на місяць гроші в сумі тридцяти відсотків мінімального розміру заробітної плати.

Ці положення існували до 2016 року. У цьому році положення щодо обмежень у витраті на придбання продуктів харчування та предметів першої потреби були ліквідовані. Відповідно різниця в умовах тримання існує лише у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами та виправній колонії максимального рівня безпеки в приміщеннях камерного типу.

Висновки. Усе викладене переконливо свідчить, що наявні нині обмеження, які впливають зі встановленого режиму, у колоніях різного виду відрізняються незначно. За всіма найважливішими показниками ці умови є за своєю суттю однаковими.

Законодавець у ст. 100 КВК України закріпив засади прогресивної тюремної системи та передбачив можливість зміни умов відбування покарання в межах однієї колонії (переведення до іншої структурної дільниці) або шляхом переведення до колонії іншого виду (до колонії мінімального рівня безпеки з полегше-

ними умовами тримання). Головною умовою змін умов тримання є поведінка засуджених під час відбування покарання.

Список використаних джерел

1. Астемиров З. А. Буржуазные пенитенциарные системы и тюремноеведение: учебное пособие. Рязань: НИ и РИО, 1975. 72 с.
2. Бажанов О. И. Прогрессивная система исполнения наказания. Минск: Наука и техника, 1981. 168 с.
3. Богатирьев И. Г. Кримінально-виконавче право України. Київ: Всеукр. асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 352 с.
4. Боднар І. В. Кримінологічні засади запобігання вчинення злочинів у кримінально-виконавчих установах закритого типу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2012. 244 с.
5. Бриллиантов А. В. Уголовно-исполнительное право Российской Федерации. Москва: ТМ Велби, Изд-во Проспект, 2007. 344 с.
6. Виправно-трудоий кодекс: Закон УРСР / Верховна Рада України // База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3325-07>.
7. Кривсун О. М. Прогресивна система виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у виправних колоніях: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2016. 246 с.
8. Кримінальний кодекс Закон УРСР / Верховна Рада України // База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3325-07>.
9. Кримінальний кодекс: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III / Верховна Рада України // База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page14>.
10. Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини: підручник / за заг. ред. проф. Литвинова О. М. Київ: Дакор, 2015. 556 с.
11. Кримінально-виконавчий кодекс: 11 липня 2003 року № 1129-IV / Верховна Рада України // База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1129-15/page>.
12. Осауленко А. О. Нормативна конструкція ретроспективної юридичної відповідальності в публічному праві сучасної України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Київ, 2007. 218 с.
13. Стручков Н. А. Курс исправительно-трудоого права: проблемы Особенной части. Москва: Юрид. лит., 1985. 256 с.

Иваньков О. И., Прохоренко Е. Е.

УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЕ СРЕДСТВА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭЛЕМЕНТОВ ПРОГРЕССИВНОЙ СИСТЕМЫ ИСПОЛНЕНИЯ НАКАЗАНИЙ

Статья посвящена рассмотрению основных элементов прогрессивной системы исполнения наказаний в уголовно-исполнительных учреждениях закрытого типа пенитенциарной системы Украины.

В работе проанализированы существующие в уголовно-исполнительных учреждениях закрытого типа элементы прогрессивной системы исполнения наказаний, а именно: изменение условий содержания осужденных в пределах учреждения исполнения наказаний и изменение условий содержания путем перевода в учреждения другого уровня безопасности. В связи с этим систематизированы требования действующего законодательства Украины относительно поставленной проблемы и сделаны обобщающие выводы по возможности осужденным изменений условий отбывания наказания, главным условием которого является поведение последних во время отбывания наказания.

Одновременно авторы пришли к выводу, что ограничения установленного режима в колониях различного вида отличаются незначительно. По всем важнейшим показателям эти условия являются по своей сути одинаковыми.

Ключевые слова: прогрессивная система исполнения наказания, режим, изменение условий отбывания наказания, учреждения закрытого типа.

Ivankov O. I., Prohorenko O. Ye.

CRIMINAL EXECUTIVE MEANS OF PROVIDING THE ELEMENTS OF THE PROGRESSIVE SYSTEM OF PENALTIES IMPLEMENTATION

The study is devoted to the examination of the main elements of the progressive system of execution of punishments in penitentiary institutions of the closed type of the penitentiary system of Ukraine.

The article analyzes the elements of the progressive system of execution of punishments existing in penitentiary institutions of closed type, namely: changing the conditions of detention of convicts within the institution of execution of punishments, and changing the conditions of detention by transferring to institutions of a different level of security. In this regard, the requirements of the current legislation of Ukraine are systematized on the problem posed and general conclusions are drawn as far as possible of the convicts of changes in the conditions of serving punishment, the main condition of which is the behavior of the latter during the serving of punishment.

At the same time, the authors came to the conclusion that the limitations of the established regime, in colonies of various types, differ insignificantly. For all important indicators, these conditions are inherently the same.

Key words: progressive system of execution of punishment, regime, changing conditions of serving punishment, institution of closed type.